03/03/2022

Το ΔΕΕ καταδίκασε Ουγγαρία και Πολωνία για παραβιάσεις του Κράτους Δικαίου

/ Γνώμες

Η «πολυπρισματική» κανονιστική υπόσταση της θεσμικής εγγύησης της γενικής ρήτρας της αξίας του Κράτους Δικαίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένομης Τάξης: Σχόλιο στις αποφάσεις του ΔΕΕ C-156/21, Ουγγαρία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και C-157/21, Πολωνία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*

του

Προκοπίου Παυλοπούλου

τέως Προέδρου της Δημοκρατίας

Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής

του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Πρόλογος

Πέρ' από την, ουσιαστικώς ρητή και απερίφραστη, καταδίκη της Ουγγαρίας και της Πολωνίας για παραβίαση της αξίας του Κράτους Δικαίου σύμφωνα με το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο -καταδίκη καθ' όλα δίκαιη και επιβεβλημένη, αν αναλογισθούμε πως ιδίως Ουγγαρία και Πολωνία *«αντιλαμβάνονται»,* συστηματικώς, μ' επιλεκτικό και μόνο τρόπο το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο κατά το «*τά καλά καί συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν*» και ουδεμία ειλικρινή σχέση έχουν με καίριες συνιστώσες της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Νομικού Πολιτισμού- η, κατά γενική ομολογία και αναγνώριση, μεγάλη σημασία των εντελώς πρόσφατων αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) C-156/21 και C-157/21, αντιστοίχως Ουγγαρία και Πολωνία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, έγκειται, κατ' εξοχήν, στα εξής:

Α. Με το όλο σκεπτικό, στην βάση του οποίου απέρριψε τις ενώπιόν του ασκηθείσες προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναφορικά με τον μηχανισμό αιρεσιμότητας, δυνάμει του οποίου ο σεβασμός της αξίας και η τήρηση των αρχών του Κράτους Δικαίου από τα Κράτη-Μέλη συνιστούν conditio sine qua non και για την χρηματοδότησή τους από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ΔΕΕ καθόρισε, μεταξύ άλλων, και το σύνολο των θεσμικών και κανονιστικών διαστάσεων του Κράτους Δικαίου εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, μ' ερμηνευτική αφετηρία κυρίως τις διατάξεις των άρθρων 2 και 7 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ).

Β. Κατ' ακρίβεια, το ΔΕΕ αξιοποίησε την ευκαιρία, μέσα μάλιστα σε μια συγκυρία όπου χώρες όπως η Ουγγαρία και η Πολωνία έχουν επανειλημμένως δείξει την αδιαφορία τους ή ακόμη και την περιφρόνησή τους -κατά κυριολεξία- έναντι στοιχειωδών απαιτήσεων της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Νομικού Πολιτισμού, για να καθιερώσει νομολογιακώς την ερμηνεία εκείνη, σύμφωνα με την οποία το Κράτος Δικαίου, ως μια από τις θεμελιώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης κατά τις διατάξεις των άρθρων 2 και 7 της ΣΕΕ, λειτουργεί εντός αυτής τόσον αμέσως όσο και εμμέσως, άρα διαθέτοντας μια «*πολυπρισματική*

» κανονιστική υπόσταση.

Υπό την έννοια ότι το Κράτος Δικαίου, ως θεμελιώδης αξία της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, επενεργεί κανονιστικώς από την μια πλευρά αμέσως, ήτοι ως κανόνας δικαίου που η ευθεία παραβίασή του παράγει τις προβλεπόμενες, πρωτίστως κατά τις διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ, κυρώσεις. Και, από την άλλη πλευρά, εμμέσως, ήτοι ως κανόνας δικαίου που η θεσμική του εμβέλεια επηρεάζει καθοριστικώς την ερμηνεία και εφαρμογή πολλών άλλων διατάξεων του Ευρωπαϊκού Δικαίου, πρωτογενούς και παραγώγου, και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση εντός του ρυθμιστικού του πλαισίου.

I. Το ιστορικό της έκδοσης των αποφάσεων ΔΕΕ C-156/21 και C-157/21

Τα πραγματικά και νομικά δεδομένα των προαναφερόμενων αποφάσεων ΔΕΕ C-156/21 και C-157/21 αφορούν τον έλεγχο της συμβατότητας με το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2020. Κανονισμού, ο οποίος εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων του άρθρου 322 παρ. 1 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και καθιερώνει ένα γενικό σύστημα αιρεσιμότητας, με στόχο την προστασία του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης ιδίως κατά την πλήρη, αποτελεσματική και lege artis εκτέλεσή του, κατά τις διατάξεις των άρθρων 310 και 317 επ. της ΣΛΕΕ.

Α. Ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Την 16η Δεκεμβρίου 2020 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσαν τον κατά τ' ανωτέρω Κανονισμό 2020/2092, οι διατάξεις του οποίου οργανώνουν ένα γενικό σύστημα αιρεσιμότητας, που αποσκοπεί στην διασφάλιση, όπως προεκτέθηκε, της πλήρους, αποτελεσματικής και lege artis, κατά τις διατάξεις των άρθρων 310 και 317 επ. της ΣΛΕΕ, εκτέλεσης του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1. Συγκεκριμένα, το ως άνω σύστημα αιρεσιμότητας του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θεσπίζει εγγυήσεις για την προστασία του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν τα Κράτη-Μέλη της ακολουθούν, κατά την εκ μέρους τους εκτέλεση του προϋπολογισμού τούτου, πρακτικές που παραβιάζουν τις αρχές του Κράτους Δικαίου, όπως αυτό έχει θεσμοθετηθεί, κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ, ως μια από τις θεμελιώδεις αξίες επί των οποίων εδράζεται, θεσμικώς αλλά και πολιτικώς, η Ευρωπαϊκή Ένωση.

2. Περαιτέρω, και αξιοποιώντας τις διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ, που οργανώνουν το καθεστώς θέσης σε κίνηση της διαδικασίας κατά Κράτους-Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για σοβαρή παραβίαση ή για την αντιμετώπιση σοβαρού κινδύνου παραβίασης των κατά τις διατάξεις του ως άνω άρθρου 2 αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης -μεταξύ των οποίων και η αξία του Κράτους Δικαίου- ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι: Κατά τις εξουσιοδοτικές διατάξεις του άρθρου 322 παρ. 1 της ΣΛΕΕ παρέχεται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η δυνατότητα, ύστερα από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να θεσπίσει συγκεκριμένα μέτρα προστασίας του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ των οποίων και την αναστολή πληρωμών ή την αναστολή της έγκρισης ενός ή περισσότερων προγραμμάτων που επιβαρύνουν τον προϋπολογισμό αυτό, όταν το κατά περίπτωση χρηματοδοτούμενο μέσω τέτοιων προγραμμάτων Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραβιάζει την αξία του Κράτους Δικαίου, στο πλαίσιο της γενικότερης συμπεριφοράς του εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης και όχι μόνο κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τον τρόπο αυτό, και δια των ως άνω εξουσιοδοτικών διατάξεων του άρθρου 322 παρ. 1 της ΣΛΕΕ, ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θεσμοθετεί μηχανισμούς προστασίας και της κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ αξίας του Κράτους Δικαίου, πέραν εκείνων οι οποίοι βρίσκουν έρεισμα στις διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ, όπως ήδη επισημάνθηκε.

Β. Οι προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας στο ΔΕΕ κατά του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Το ΔΕΕ εξέδωσε τις σχολιαζόμενες αποφάσεις του C-156/21 και C-157/21 ύστερα από προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας κατά του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, τις οποίες και τελικώς απέρριψε με βάση τις σκέψεις που παρατίθενται κατωτέρω. Ειδικότερα:

1. Η Ουγγαρία και η Πολωνία προσέφυγαν ενώπιον του ΔΕΕ, ζητώντας την ακύρωση του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με βάση τον οποίο και ύστερα από ενεργοποίηση του μέσω τούτου θεσπιζόμενου μηχανισμού αιρεσιμότητας τους επιβλήθηκαν κυρώσεις ως προς συγκεκριμένες χρηματοδοτήσεις τους εκ του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω της εκ μέρους τους

παραβίασης της κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ αξίας του Κράτους Δικαίου, στο πλαίσιο της γενικότερης λειτουργίας τους και συμπεριφοράς τους ως Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τις προσφυγές τους αυτές, η Ουγγαρία και η Πολωνία υποστήριξαν -θεωρώντας ότι η παραβίαση της αξίας του Κράτους Δικαίου κατά τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 2 και 7 της ΣΕΕ πρέπει να κρίνεται, κατά την στενή ερμηνεία τους, ευθέως και αυτοτελώς και όχι εμμέσως, άρα σε ό,τι αφορά την εν γένει λειτουργία τους και συμπεριφορά τους ως Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης- ότι ο προσβαλλόμενος Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου πάσχει παραβίαση του Ευρωπαϊκού Δικαίου κατ' ουσία διότι:

α) Υπό την προεκτιθέμενη, κατ' αυτές, ερμηνεία ο Κανονισμός δεν βρίσκει νομικό έρεισμα -άρα στερείται της προσήκουσας νομικής βάσης- στις διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ, όπως αυτές πρέπει να εφαρμόζονται σε συνδυασμό μ' εκείνες του άρθρου 2 της ΣΕΕ.

β) Επέκεινα, ο Κανονισμός εκδόθηκε:

β1) Αφενός καθ' υπέρβαση των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αυτές καθορίζονται από τις οικείες διατάξεις της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενες και εφαρμοζόμενες ιδίως υπό το πνεύμα των διατάξεων του άρθρου 5 της ΣΕΕ, οι οποίες καθιερώνουν τον κανόνα της «*δοτής αρμοδιότητας*».

β2) Και, αφετέρου, κατά παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου, η οποία αποτελεί θεμελιώδες «*πρόταγμα*» αυτού τούτου του Κράτους Δικαίου αλλά και της όλης Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

2. Από δικονομική άποψη πρέπει να επισημανθούν και τ' ακόλουθα:

α) Η εκδίκαση των προσφυγών της Ουγγαρίας και της Πολωνίας ανατέθηκαν στην Ολομέλεια του ΔΕΕ, λόγω της μείζονος σημασίας του αντικειμένου τους. Και τούτο διότι κατά την εκδίκασή τους το ΔΕΕ κλήθηκε να λύσει ένα πολύ γενικότερο και κρίσιμο νομικώς ζήτημα, ήτοι την αποσαφήνιση του μέτρου κατά το οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει την αρμοδιότητα να υπερασπίζεται την εκτέλεση του προϋπολογισμού της, συνακόλουθα δε και τα εν γένει οικονομικά της συμφέροντα, όταν έχει ν' αντιμετωπίσει παραβιάσεις της αξίας του Κράτους Δικαίου -υφ' όλες του τις εκφάνσεις- στο γενικότερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, προερχόμενες από τα Κράτη-Μέλη της.

β) Στις εκδικαζόμενες υποθέσεις η Ουγγαρία και η Πολωνία παρενέβησαν η μια υπέρ της άλλης. Ενώ το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Δανία, η Ισπανία, η

Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία, η Φινλανδία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρενέβησαν υπέρ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

γ) Τέλος, κατά την ενώπιόν του διαδικασία το ΔΕΕ έκρινε ως παραδεκτή την εκ μέρους της Ουγγαρίας και της Πολωνίας επίκληση, υπέρ των θέσεών τους, εμπιστευτικής γνωμοδότησης της Νομικής Υπηρεσίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η οποία είχε συνταχθεί με αφορμή την αρχική πρόταση, που κατέληξε στην έκδοση του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Με άλλες λέξεις, το ΔΕΕ δέχθηκε την ως άνω γνωμοδότηση ως παραδεκτό αποδεικτικό στοιχείο στο πλαίσιο της ενώπιον αυτού διαδικασίας -παρά τις δικονομικές αντιρρήσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου- επικαλούμενο λόγους υπέρτερου δημόσιου συμφέροντος. Συμφέροντος, το οποίο συνίσταται στην διασφάλιση της διαφάνειας κατά την όλη διεκπεραίωση της νομοθετικής διαδικασίας από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τις αντίστοιχες επιταγές της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

II. Οι κυριότερες σκέψεις, με βάση τις οποίες το ΔΕΕ εξέδωσε τις απορριπτικές αποφάσεις C-156/21 και C-157/21, αντιστοίχως Ουγγαρία και Πολωνία κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Τα κυριότερα obiter dicta, με βάση τα οποία το ΔΕΕ απέρριψε τις προσφυγές Ουγγαρίας και Πολωνίας και θεμελίωσε την αιτιολογία των αποφάσεών του C-156/21 και C-157/21 κατατάσσουν, αναμφιβόλως, τις αποφάσεις αυτές μεταξύ των κορυφαίων «*arrêts de principe*» της νομολογίας του. Και τούτο κατ' εξοχήν διότι θέτουν και επιλύουν και το μείζον ζήτημα της ερμηνείας των θεμελιωδών εκείνων διατάξεων του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου, με τις οποίες θεσπίζεται και οργανώνεται κανονιστικώς το καθεστώς του Κράτους Δικαίου στο πεδίο του συνόλου, ουσιαστικώς, της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

Αυτή δε η νομολογιακή τομή του ΔΕΕ αποκτά τόσο μεγαλύτερη νομική αλλά και πολιτική σημασία, όσο από την μια πλευρά ωθεί ευνοϊκώς την Ευρωπαϊκή Ένωση προς την κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, αν συλλογισθεί κανείς την σημασία του Κράτους Δικαίου ως πραγματικού πυλώνα του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος στην πλήρη μορφή του, μ' έρεισμα τις αρχές της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, σύμφυτης με την ουσία της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Νομικού Πολιτισμού.

Και, από την άλλη πλευρά, επισυμβαίνει σε μια περίοδο όπου το Ευρωπαϊκό Κράτος

Δικαίου έχει ανάγκη από άμεση και ουσιαστική στήριξη και υπεράσπιση, δοθέντος ότι ορισμένα Κράτη-Μέλη -με *«συνήθεις πρωταγωνιστές»*, δυστυχώς, την Ουγγαρία και την Πολωνία- κάνουν, και μάλιστα καθ' έξιν, πραγματική επίδειξη υποβάθμισης ή και περιφρόνησης των κύριων συνιστωσών του Κράτους Δικαίου, όπως το διαμορφώνουν οι θεσμικές εγγυήσεις του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου.

Α. Οι κρίσιμες διατάξεις του Ευρωπαϊκού Δικαίου

Για να στηρίξει νομικώς τις επιμέρους σκέψεις του, ώστε να καταδείξει ότι ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εκδόθηκε κατά πλήρη σεβασμό των ρυθμίσεων του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου περί της αξίας του Κράτους Δικαίου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης και ν' απορρίψει, συνακόλουθα, τις σχετικές κατ' αυτού προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας, το ΔΕΕ προέβη στην συνδυασμένη, κατά κύριο λόγο τελεολογική, συστηματική και ιστορική, ερμηνεία των διατάξεων:

1. Πρώτον, του άρθρου 2 της ΣΕΕ, κατά τις οποίες: «*Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.*»
2. Δεύτερον, του άρθρου 7 ιδίως παρ. 1 της ΣΕΕ, κατά τις οποίες: *«1. Το Συμβούλιο δύναται, βάσει αιτιολογημένης προτάσεως του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποφασίζοντας με την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών του και κατόπιν της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος των αξιών του άρθρου 2. Το Συμβούλιο, προτού προβεί στη διαπίστωση αυτή, ακούει το εν λόγω κράτος μέλος και δύναται, αποφασίζοντας με την ίδια διαδικασία, να του απευθύνει συστάσεις.*»
3. Και, τρίτον, των άρθρων:

α) 310 παρ. 4 και 5 της ΣΛΕΕ, κατά τις οποίες: «*4.Προκειμένου να εξασφαλίζεται η δημοσιονομική πειθαρχία, η Ένωση δεν εκδίδει πράξεις που δύνανται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον προϋπολογισμό, χωρίς να παρέχει την εγγύηση ότι οι δαπάνες που απορρέουν από τις πράξεις αυτές δύνανται να χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο των ιδίων πόρων της Ένωσης και τηρουμένου του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου του άρθρου 312. 5.Ο προϋπολογισμός εκτελείται*

σύμφωνα με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης. Τα κράτη μέλη συνεργάζονται με την Ένωση προκειμένου να διασφαλίζουν ότι οι πιστώσεις που εγγράφονται στον προϋπολογισμό χρησιμοποιούνται σύμφωνα με την αρχή αυτή.»

β) 317 της ΣΛΕΕ, κατά τις οποίες: *«Η Επιτροπή εκτελεί τον προϋπολογισμό σε συνεργασία με τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού που εκδίδεται σε εκτέλεση του άρθρου 322, με δική της ευθύνη και εντός των ορίων των πιστώσεων που εγκρίθηκαν, σύμφωνα με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης. Τα κράτη μέλη συνεργάζονται με την Επιτροπή προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι πιστώσεις χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης.*

Ο κανονισμός προβλέπει τις υποχρεώσεις ελέγχου των κρατών μελών κατά την εκτέλεση του προϋπολογισμού καθώς και τις απορρέουσες ευθύνες. Προβλέπει επίσης τις ευθύνες κάθε θεσμικού οργάνου και τον ειδικό τρόπο κατά τον οποίο κάθε θεσμικό όργανο συμμετέχει στην εκτέλεση των ιδίων δαπανών του. Η Επιτροπή δύναται να προβαίνει, εντός των ορίων και υπό τις προϋποθέσεις του κανονισμού που εκδίδεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 322, σε μεταφορές πιστώσεων του προϋπολογισμού είτε από κεφάλαιο σε κεφάλαιο είτε από υποδιαίρεση σε υποδιαίρεση.»

γ) Και 322 παρ. 1 της ΣΛΕΕ, κατά τις οποίες: *«1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, και μετά από διαβούλευση με το Ελεγκτικό Συνέδριο, θεσπίζουν μέσω κανονισμών: α) τους δημοσιονομικούς κανονισμούς που ρυθμίζουν ιδίως τις πρακτικές λεπτομέρειες κατάρτισης και εκτέλεσης του προϋπολογισμού και παρουσίασης και ελέγχου των λογαριασμών, β) τους κανόνες που οργανώνουν τον έλεγχο της ευθύνης των δημοσιονομικών φορέων, και ιδίως των διατακτών και των υπολόγων.»*

Β. Η ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 2 και 7 της ΣΕΕ και 310 παρ. 4 και 5, 317 και 322 παρ. 1 της ΣΛΕΕ ως προς την νομιμότητα του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Προκειμένου να θεμελιώσει την νομιμότητα του Κανονισμού 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου επί των διατάξεων των άρθρων 2 και 7 της ΣΕΕ και 310 παρ. 4 και 5, 317 και 322 παρ. 1 της ΣΛΕΕ και ν' απορρίψει τις προμνημονευόμενες προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας το ΔΕΕ, με τις αποφάσεις του C-156/21 και C-157/21 δέχθηκε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

1. Οι κατά τις προεκτιθέμενες διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ αξίες -μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται, κατέχοντας μάλιστα «*περίοπτη*» θέση, και οι αξίες του Κράτους Δικαίου και της Αλληλεγγύης- καθορίζουν την ίδια την ταυτότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της Έννομης Τάξης της, η οποία είναι και κοινή Έννομη Τάξη για όλα τα Κράτη-Μέλη της.

α) Τούτο συνεπάγεται ότι ο σεβασμός των καθοριζόμενων και αμοιβαίως ενστερνιζόμενων από τα Κράτη-Μέλη κοινών αξιών των διατάξεων του άρθρου 2 της ΣΕΕ- άρα και των αξιών του Κράτους Δικαίου και της Αλληλεγγύης- στις οποίες βασίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, δικαιολογεί και θεμελιώνει και την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των Κρατών-Μελών της.

Και τούτο διότι, inter alia, ο κατά τ’ ανωτέρω σεβασμός αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση όλων, ανεξαιρέτως, των δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή των Συνθηκών σε κάθε Κράτος-Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγμα που σημαίνει, κατ’ ανάγκη, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να είναι σε θέση, πάντοτε εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της, να εγγυηθεί και να υπερασπισθεί τον πλήρη σεβασμό των προμνημονευόμενων αξιών.

β) Οι συλλογισμοί αυτοί οδηγούν, περαιτέρω, στο συμπέρασμα, ότι ο πλήρης σεβασμός των αξιών των διατάξεων του άρθρου 2 της ΣΕΕ δεν μπορεί να θεωρηθεί, κατ’ ουδένα τρόπο, ότι συνιστά υποχρέωση που οφείλει να τηρεί ένα υποψήφιο Κράτος μόνο προκειμένου να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και από τις δεσμεύσεις της οποίας μπορεί ν’ απαλλαγεί μετά την προσχώρησή του.

Όλως αντιθέτως, η υποχρέωση αυτή ισχύει, στο ακέραιο, αφενός καθ’ όλο το χρονικό διάστημα που το Κράτος τούτο παραμένει Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και, αφετέρου, ως προς όλες τις εκδηλώσεις των επιμέρους σχέσεών του με την Ευρωπαϊκή Ένωση, κατά το γράμμα και το πνεύμα των διατάξεων της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, όπως αυτές εξειδικεύονται από τις αντίστοιχες διατάξεις του παράγωγου Ευρωπαϊκού Δικαίου.

γ) Κατά νομική λογική ακολουθία, οι εγγυήσεις του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου ως προς τον σεβασμό, εκ μέρους των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των αξιών των διατάξεων του άρθρου 2 της ΣΕΕ -άρα και των αξιών του Κράτους Δικαίου και της Αλληλεγγύης- δεν είναι μόνον εκείνες, τις οποίες θεσπίζουν, με την μορφή κυρώσεων σε περίπτωση ευθείας παραβίασής τους, οι διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ.

Με άλλες λέξεις, πλην του ως άνω μηχανισμού του άρθρου 7 της ΣΕΕ, η Ευρωπαϊκή

Ένωση, δια των κατά περίπτωση επιλαμβανόμενων εν προκειμένω οργάνων της, έχει την αρμοδιότητα να εκδίδει, κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου -ήτοι ιδίως της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ- κανονιστικές πράξεις και να θεσπίζει ρυθμίσεις για τον πλήρη σεβασμό των αξιών του άρθρου 2 της ΣΕΕ σ' επιμέρους πεδία της δραστηριοποίησής της ως προς τις σχέσεις της με καθένα από τα Κράτη-Μέλη. Και μάλιστα πρωτίστως σε πεδία, εντός των οποίων διακυβεύεται, περισσότερο και εμφανέστερα, ο πλήρης σεβασμός των αξιών τούτων.

δ) Με αυτόν τον διττό τρόπο της άμεσης και έμμεσης θωράκισης του πλήρους σεβασμού όλων των αξιών του άρθρου 2 της ΣΕΕ -επομένως και των αξιών του Κράτους Δικαίου και της Αλληλεγγύης- θωρακίζεται και η ίδια η ασφάλεια δικαίου εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης. Και τούτο διότι δίχως τις εγγυήσεις ενός τέτοιου σεβασμού -και πρωτίστως του σεβασμού της αξίας του Κράτους Δικαίου- υπονομεύονται, αυτοθρόως, οι βασικές αντηρίδες της ασφάλειας δικαίου εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

Βεβαίως, προϋπόθεση της ενεργοποίησης του μηχανισμού της κατά τα ως άνω έμμεσης- δηλαδή εκτός του ρυθμιστικού πεδίου των διατάξεων του άρθρου 7 της ΣΕΕ- θωράκισης του πλήρους σεβασμού της αξίας του Κράτους Δικαίου εκ μέρους των Κρατών-Μελών είναι ιδίως:

δ1) Αφενός η ύπαρξη πραγματικής σύνδεσης της παραβίασης της αξίας του Κράτους Δικαίου από συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις Κράτους-Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

δ2) Και, αφετέρου, τα μέτρα που θεσπίζονται από το παράγωγο Ευρωπαϊκό Δίκαιο για τις εγγυήσεις του πλήρους σεβασμού της αξίας του Κράτους Δικαίου και για τις κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους να είναι αυστηρώς αναλογικά σε σχέση με τον πραγματικό αντίκτυπο των αρνητικών επιπτώσεων των πράξεων ή παραλείψεων των Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εις βάρος του Κράτους Δικαίου.

2. Υπό το φως των προαναφερόμενων σκέψεων των αποφάσεων C-156/21 και C-157/21 του ΔΕΕ -και αντίθετα από τα όσα υποστήριξαν ενώπιόν του με τις προσφυγές τους η Ουγγαρία και η Πολωνία- ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με τον οποίο καθιερώνεται μηχανισμός αιρεσιμότητας που θεσπίζει την προϋπόθεση του σεβασμού της αξίας του Κράτους Δικαίου και για την χρηματοδότηση Κράτους-Μέλους από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κρίνεται σύμφωνος με το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο, κατά την ΣΕΕ και την ΣΛΕΕ.

Ιδίως δε ο Κανονισμός αυτός δεν παραβιάζει, κατ’ ουδένα τρόπο, την διαδικασία την οποία, καθώς επεξηγήθηκε, «*καταστρώνουν*» οι διατάξεις του άρθρου 7 της ΣΕΕ, όπως συνάγεται, μεταξύ άλλων, και από το ότι:

α) Κατά τις διατάξεις των άρθρων 310 παρ. 4 και 5 και 317 της ΣΛΕΕ, η αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης συνιστά θεμελιώδη θεσμικό «*πυλώνα*» της εκτέλεσης του συνόλου του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση και την προστασία των εν γένει οικονομικών συμφερόντων της, κατ’ ακολουθία δε και των οικονομικών συμφερόντων των Κρατών Μελών της. Πολλώ μάλλον όταν ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα από τα κύρια μέσα για την εφαρμογή, στο πλαίσιο των πολιτικών και των δράσεών της, της θεμελιώδους αρχής της Αλληλεγγύης μεταξύ των Κρατών-Μελών.

Ενώ, επιπλέον, η εφαρμογή της αρχής αυτής, μέσω του προϋπολογισμού, βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των Κρατών-Μελών για την υπεύθυνη χρήση των κοινών πόρων που εγγράφονται σε αυτόν.

β) Περαιτέρω, είναι προφανές ότι η εκ μέρους Κράτους-Μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης παραβίαση της αρχής της χρηστής διαχείρισης του προϋπολογισμού της, κατά την αξιοποίηση χρηματοδοτήσεων προερχόμενων από τον προϋπολογισμό αυτό, συνιστά, κατ’ αποτέλεσμα, παραβίαση της αξίας του Κράτους Δικαίου, κατά το γράμμα και το πνεύμα των διατάξεων του άρθρου 2 της ΣΕΕ, ακόμη και όταν η ως άνω παραβίαση κείται εντός του διαδικαστικού και ουσιαστικού πλαισίου των διατάξεων του άρθρου 7 της ΣΕΕ.

Τούτο ισχύει κυρίως όταν πρόκειται για παραβιάσεις που συνεπάγονται, μεταξύ άλλων, απουσία εγγυήσεων αναφορικά με το ότι οι δαπάνες, οι οποίες καλύπτονται από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πληρούν το σύνολο των προβλεπόμενων από το Ευρωπαϊκό Δίκαιο, πρωτογενές και παράγωγο, προϋποθέσεων χρηματοδότησης, συνακόλουθα δε ανταποκρίνονται επαρκώς στους σκοπούς που επιδιώκει η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της χρηματοδότησης των προμνημονευόμενων δαπανών.

γ) Υπό τις προϋποθέσεις αυτές ο μηχανισμός αιρεσιμότητας, τον οποίο καθιερώνει ο Κανονισμός 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και σύμφωνα με τον οποίο ο σεβασμός της αξίας του Κράτους Δικαίου από τα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά προϋπόθεση για την χρηματοδότησή τους από τον προϋπολογισμό της, αναμφιβόλως στηρίζεται στις ως άνω διατάξεις της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ. Και τούτο διότι από το ίδιο το περιεχόμενο των διατάξεων του Κανονισμού αυτού προκύπτουν, αβιάστως, και τα εξής:

γ1) Ο κατά τ' ανωτέρω Κανονισμός αποσκοπεί στην προστασία του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν εμφανίζονται επιπτώσεις οι οποίες εκπορεύονται, κατά τρόπο επαρκώς άμεσο, από τις παραβιάσεις, εκ μέρους των Κρατών-Μελών, των επιταγών της αξίας του Κράτους Δικαίου κατά τις διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ. Με την έννοια ότι ο Κανονισμός αυτός κατατείνει στην καθιέρωση εγγυήσεων της εκτέλεσης του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με την αρχή της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, όταν εμφανίζονται συμπτώματα παραβίασης της αξίας του Κράτους Δικαίου εκ μέρους Κράτους-Μέλους της, τα οποία επηρεάζουν ή απειλούν σοβαρώς να επηρεάσουν την ορθή εκτέλεση του προϋπολογισμού τούτου.

Και στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο, για την πληρότητα της ανάλυσης του συνόλου των εν προκειμένω obiter dicta του ΔΕΕ, να προστεθεί εκείνη η, άκρως ουσιαστική, κρίση του, η οποία επικεντρώνεται στον ευθύ σύνδεσμο που υφίσταται μεταξύ του κατά τις διατάξεις της ΣΛΕΕ προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των αρχών των διατάξεων του άρθρου 2 της ΣΕΕ υπό την οπτική και της αρχής της Αλληλεγγύης, την οποία ρητώς μνημονεύει το εν λόγω άρθρο. Κατά την ως άνω κρίση (σκ. αρ. 147): «*...ο προϋπολογισμός της Ένωσης αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα για την πρακτική εφαρμογή, στις πολιτικές και τις δραστηριότητες της Ένωσης, της αρχής της Αλληλεγγύης, η οποία αναφέρεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ και αποτελεί, από μόνη της, μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης.*»

γ2) Τέλος, η ενεργοποίηση του μηχανισμού αιρεσιμότητας του Κανονισμού τούτου, σύμφωνα με τις ίδιες τις διατάξεις του, αναμφιβόλως ανταποκρίνεται στις επίσης προμνημονευόμενες προϋποθέσεις αφενός της πραγματικής σύνδεσης μεταξύ της παραβίασης της αξίας του Κράτους Δικαίου και της προσβολής ή σοβαρής απειλής προσβολής της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των οικονομικών συμφερόντων της. Και, αφετέρου, της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου κυρωτικού μέσου και επιδιωκόμενου δι' αυτού σκοπού. Εν

κατακλείδι δε την νομιμότητα του ως άνω Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, κατά το γράμμα και το πνεύμα των προεκτεθεισών διατάξεων της ΣΕΕ και της ΣΛΕΕ, ενισχύει και το γεγονός, ότι κατά την εφαρμογή των κυρωτικών μηχανισμών του στην πράξη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να τηρεί, υπό τον έλεγχο μάλιστα του ΔΕΕ, αυστηρές διαδικαστικές εγγυήσεις που συνεπάγονται τις απαραίτητες και πρόσφορες διαβουλεύσεις με το οικείο Κράτος-Μέλος. Οπότε και δια του τρόπου τούτου ικανοποιούνται πλήρως και οι απαιτήσεις της θεμελιώδους, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης όπως ήδη τονίσθηκε, αρχής της ασφάλειας δικαίου.

Επίλογος

Οι αποφάσεις του ΔΕΕ C-156/21 και C-157/21, με τις οποίες απέρριψε τις αντίστοιχες προσφυγές της Ουγγαρίας και της Πολωνίας κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αναδεικνύουν, μεταξύ άλλων, και την πολύ μεγάλη σημασία που έχει πλέον αποκτήσει, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης γενικότερα, ο σεβασμός των αξιών, τις οποίες διακηρύσσουν οι διατάξεις του άρθρου 2 της ΣΕΕ, για την διασφάλιση της συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και για την πορεία της προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Υπό την έννοια αυτή οι ως άνω αποφάσεις εναρμονίζονται και με το πνεύμα των εμπνευστών και ιδρυτών του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος, ιδίως σε ό,τι αφορά τις εγγυήσεις για την μελλοντική πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1. Οι κατά τ’ ανωτέρω διαπιστώσεις ισχύουν a fortiori, όταν το νομολογιακό ενδιαφέρον των αποφάσεων του ΔΕΕ C-156/21 και C-157/21 εντοπίζεται ιδίως στην σημασία που αποδίδουν, εντός του ρυθμιστικού πεδίου του άρθρου 2 της ΣΕΕ, στην αξία του Κράτους Δικαίου. Κάτι το οποίο καταδεικνύει, περαιτέρω, ότι το ΔΕΕ αντιλαμβάνεται, μέσα μάλιστα στην κρίση που αντιμετωπίζουν σήμερα οι Ευρωπαϊκοί Θεσμοί intra και extra muros, και την επιτακτική ανάγκη στήριξης, εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης, των θεμελιωδών αρχών της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας, μεταξύ των οποίων προέχουσα είναι η θέση του Κράτους Δικαίου. Και τούτο διότι η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, μέσω της ευόδωσης της πορείας της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, μπορεί να νοηθεί μόνον ως πολιτειακή και πολιτική «*μετάβαση*» της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βιώνουμε σήμερα σε μια κρατική οντότητα ομοσπονδιακού τύπου, δομημένη πάνω στις θεσμικές και πολιτικές αντηρίδες της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και του σεβασμού των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ως μέσων υπεράσπισης της αξίας του Ανθρώπου και της ελεύθερης ανάπτυξης της

προσωπικότητάς του. Αλλά και ως μέσων εμπέδωσης, εντός του πλαισίου του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος, των σύμφυτων με την Ευρωπαϊκή Δημοκρατία και τον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό αρχών του Ανθρωπισμού, της Αλληλεγγύης, της Δικαιοσύνης, πρωτίστως της Κοινωνικής Δικαιοσύνης.

2. Το ότι το ΔΕΕ «*άδραξε*» την ευκαιρία για να υιοθετήσει αυτή την, υπέρ του Κράτους Δικαίου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμβληματική νομολογιακή του «*πολιτική*» σε υποθέσεις που προκάλεσε η συμπεριφορά Κρατών-Μελών όπως η Ουγγαρία και η Πολωνία δεν είναι, κάθε άλλο, τυχαίο. Πραγματικά, ιδίως η Ουγγαρία και η Πολωνία -η πρώτη κυρίως στον τομέα των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και η δεύτερη κυρίως στον τομέα της Δικαιοσύνης- παραβιάζουν, εδώ και καιρό, κατά συρροήν και κατ' εξακολούθηση άκρως ευαίσθητες πτυχές των συνιστωσών του Κράτους Δικαίου. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις αυτά τα Κράτη-Μέλη, «*υπόλογα*» και έναντι του Συμβουλίου της Ευρώπης για πολλαπλές και ωμές παραβιάσεις των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υιοθετούν τακτικές που μαρτυρούν την προϊούσα «*αποξένωσή*» τους από στοιχειώδεις αξίες της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, Νομικού και όχι μόνο. Και δεν είναι νοητό να τους επιτραπεί η συνέχιση εκδήλωσης μιας τέτοιας νοοτροπίας, η οποία αντιλαμβάνεται τον σεβασμό των βασικών αρχών και αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιλεκτικώς και κατά περίπτωση, με μόνο κριτήριο και γνώμονα τα επιμέρους συμφέροντά τους, όπως τα Κράτη αυτά τα αντιλαμβάνονται. Κατά την φύση της, την ιστορία της και την προοπτική της η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να μην ανέχεται πράξεις και παραλείψεις Κρατών-Μελών της, που την εκλαμβάνουν ως χώρο, εντός του οποίου έχουν την διακριτική ευχέρεια να «*ταξιδεύουν με σημαίες ευκαιρίας*». Και κατά τούτο, οι κυρώσεις των in concreto Θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εις βάρος Κρατών-Μελών όπως η Ουγγαρία και η Πολωνία όχι απλώς δεν πρέπει ν' ατονίσουν αλλά πρέπει να ενταθούν, όσο αυτά επιμένουν να μην κατανοούν και να μην αποδέχονται ποιοι είναι οι όροι και ποιες είναι οι προϋποθέσεις, από πλευράς των αρχών και αξιών της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού, που επιτρέπουν σ' ένα Κράτος ν' ανήκει στην χορεία των μελών του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος και να συμμετέχει, ισοτίμως και ειλικρινώς, στο παγκόσμιας εμβέλειας και σημασίας εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

*Δημοσιεύθηκε στην νομική ιστοσελίδα: https://www.constitutionalism.gr